

Összehasonlító ifjúságkutatások Erdélyben 2008–2013

A Barna Gergő és Kiss Tamás szerzőpáros *Erdélyi Magyar Fiatalok 2013* című kötete 2013-ban látott napvilágot, az Európai Tanulmányok Központja, a Kós Károly Akadémia Alapítvány és a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet közös kiadványaként. A kötet egyik nagyon fontos erősségeként, meg kell említenünk kétnyelvűségét, magyar, illetve angol.

A kötet alapját a 18–35 év közötti erdélyi magyar fiatalok megcélzó, reprezentatív mintán elvégzett szociológiai adatfelvétel képezi. Amint azt a szerzők is hangsúlyozzák, a vizsgálatot úgy állították össze, hogy összehasonlítható legyen másik két ifjúságot megcélzó átfogó kutatással: a budapesti Nemzeti Ifjúságkutató Intézet által kezdeményezett MOZAIK2001 című kutatással, illetve 2008-ban a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet és az Országos Ifjúsági Hatóság által végzett felméréssel az erdélyi magyar fiatalok körében.

A kötet arra a kérdésre próbál választ adni, hogy az elmúlt években milyen változások következtek be az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetében, attitűdjében, mindezt három különböző szinten. A kutatások műfajából adódóan, közvélemény-kutatásról lévén szó, a legtöbb kérdés a fiatalok különböző témáról alkotott véleményét, attitűdjét, értékeit, terveit próbálja megragadni, emellett, kissé tényszerűbb szinten a közéleti cselekvés, a fogyasztói szokások, a szabadidő-használat, a migrációs gyakorlatok különböző modelljeire világítanak rá, végül a harmadik szinten az anyagi és társadalmi helyzetet meghatározó tényszerű mutatókra világítanak rá, viszont, ahogy azt a szerzők is kiemelik, elsősorban „véleményekre, attitűdökre, illetve a társadalmi/fogyasztói praxisokra” koncentrálnak.

A kutatások módszertana, amelyek alapján a kötet készült, nagyon jól kidolgozott, megalapozott, a 2008-as és a 2013-as kutatás azonos módszertannal, a 2001-es pedig nagyon hasonló eljárással készült, ami növeli az eredmények összehasonlíthatóságát, ugyanakkor mindhárom kutatás az erdélyi magyarokra reprezentatív mintán készült.

Itt megragadnám az alkalmat, hogy a kötet egyik előzményéről írjak néhány sorban. Amint azt a szerzőpáros is leírja a kötet elején, a 2008-as kutatást az Országos Ifjúsági Hatóság (ANT) kezdeményezte, kapcsolódva egy nagy országos ifjúságkutatáshoz. E kutatások eredményeképpen született meg az *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*¹ tanulmánykötet. Amint azt a bevezető tanulmányban is megfogalmazza Kiss Tamás és Barna Gergő, a kutatások és a kötet egyik fő célja az volt, hogy „egyszerre próbált a román és a magyar ifjúságkutatáshoz kapcsolódni. Kísérletet tettünk arra, hogy a bukaresti (román anyanyelvű) és a kolozsvári (magyar anyanyelvű és elsősorban a magyarországi szakmához kapcsolódó) vizsgálatok közötti nagyfokú párhuzamosságot enyhítsük, feloldjuk.” (7. o.). Ugyanakkor a kötet két nyelven, magyarul és románul is megjelent, aminek célja az volt, hogy mindkét etnikumhoz tartozó érdeklődő saját

1 Kiss Tamás – Barna Gergő: *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár, 2011.

anyanyelvén hozzáférhessen a tanulmánykötethez. Az írás formálisan tizennégy darabból álló tanulmánykötet, az írásokat három nagy fejezet köré építi fel. Az első tematikus rész két tanulmányt tartalmaz, amint azt a címe is jelzi, Két ifjúságszociológia Romániában, a hazai két nagy ifjúságkutatás mentén ír. Sorin Mitulescu az utóbbi évtizedek romániai ifjúságkutatásának vázlatát tárja elénk, míg Gábor Kálmán és Veres Valér az ifjúsági korszakváltásról ír Kelet-Európában, ezen belül is az erdélyi magyar fiatalok helyzetéről. A második tematikus blokk az összehasonlító vizsgálat tanulságaira fókuszál. Veres Valér írásában a fiatalok munkaerő-piaci helyzetéről, a társadalmi közérzet és a problémaérzékelés rétegspecifikus eltéréseiről olvashatunk, Iulian N. Dalu az oktatás és munka megjelenéséről a román és a magyar fiatalok értékrendjében ír. Barna Gergő írása a román és magyar fiatalok fogyasztási szokásait ecseteli, kitérve a szabadidő-, kultúra-, média-, internethasználati szokásaira. Bokor Zsuzsa elénk tárja az erdélyi fiatalok családról, gyermekekről, főzésről és munkáról alkotott véleményét, ugyanakkor Sorin Mitulescu felvázolja a család és a fiatalok kapcsolatát, Veress Ilka a fiatalok értékrendjét, Kozák Gyula pedig a fogyasztási szokásaikat. A blokk utolsó írásának szerzője, Gina Angelescu írását olvasva meg tudhatjuk, melyek a hasonlóságok és különbségek az erdélyi magyar fiatalok és a román fiatalok migrációs viselkedésében. Végül, de nem utolsó sorban, a kötet harmadik és egyben utolsó tematikus blokkjában bepillantást nyerhetünk néhány, az ezredforduló utáni erdélyi ifjúságvizsgálatba. Ercsei Kálmán, Kiss Zita és Szabó Júlia írása elénk tárja a fiatalok szabadidős fogyasztási szokásait, önállósodási törekvéseit, illetve jövőképét a marosvásárhelyi Fél-sziget-vizsgálatok alapján. Sólyom Andrea a fiatal nemzedék politikai kultúrájáról és társadalmi értékrendszeréről ír, míg Patakfalvi Ágnes a kolozsvári elektronikus zenei szcéna tíz évét tárja olvasói elé.

Visszacsatolva az *Erdélyi Magyar Fiatalok 2013* című kötetre, másik nagy erősségét abban látom, hogy a szerzőpáros kontextusba helyezi az írását. Mivel a fiatalok véleményének a leírását tűzik ki célul, figyelnek arra is, hogy ezt az alakulást a tágabb makro-környezet változásainak a tükrében tegyék, felvázolva „az elmúlt másfél évtized legfontosabb gazdasági, társadalmi és politikai változásait, amelyek nagymértékben befolyásolhatják a fiatalok különböző attitűdjeit, elvárásait” (10. o.). Leírják, hogy Romániában az ezredfordulót követően beindult egy jelentős gazdasági gyarapodás, amely viszonylag töretlen volt 2009-ig, amely meghatározta a lakosság anyagi helyzetét, ugyanakkor ez a percepciók szintjén optimista hangulatot eredményezett. Az ezután bekövetkező világméretű gazdasági válság kirobbanása, úgyszintén rányomta a bélyegét a fiatalok attitűdjeire, elég itt csak azt a tényt megemlíteni, hogy a fiatakori munkanélküliség 2011-ben érte el a csúcserértékét. Természetesen említésre kerül itt Románia NATO, később Európai Unióhoz való csatlakozása, a negatív migrációs egyenleg, és nem utolsó sorban az oktatás robbanásszerű expanziója. Ugyanakkor a demográfiai változások a fiatal lakosságot is nagymértékben befolyásolták, jelentősen csökkent a Közép-Erdélyben és általában a nagyvárosokban élő magyar fiatalok aránya, az iskolai végzettségben bekövetkeztek markáns változások, nő a felsőfokú végzettségűek aránya, és ezzel szemben csökken azoknak a súlya akik alapfokú képzéssel rendelkeznek, mindezekkel párhuzamosan a fiatalok egyre későbbre halasztják a házaságkötés és gyermekvállalás időpontját, olvashatjuk az írásban.

A szerzőpáros tematikus fejezetekben mutatja be a fiatalokat. Olyan tematikákról kapunk információkat, mint a társadalmi közérzet és elégedettség, fiatalok anyagi helyzete, problémái, életútjuk, értékeik, dohányzási és alkoholfogyasztási szokásaik, család, gyermekvállalás, migrációs tapasztalat és potenciál, szabadidő-fogyasztás, kulturális fogyasztás, médiafogyasztás, inter-

net- és számítógép-használat, nyelvismeret, nyelvhasználat, etnikumközi viszonyok, politikai érdeklődés, illetve részvétel, ifúsági szervezetek ismerete, azokkal való elégedettség.

Megtudjuk, hogy a fiatalok hangulata jelentősen változott a vizsgált időszakban, nőtt azoknak az aránya akiknek életszínvonala romlott, mindennek ellenére többségük pozitívan látja saját jövőjét. Ugyanakkor a korábbi évekhez képest valóságos fogyasztói expanziónak lehettünk tanúi, például elmondható az, hogy a fiatalok közül csaknem mindenki rendelkezik mobiltelefonnal, de ugyanez a helyzet a saját használatukban levő számítógéppel is. De a nagy értékű vagyontárgyak (lakás, autó) birtokosai esetében is számottevő a növekedés. A fiatalok problémaérzékenységét illetően három kérdés értékelődött fel: a munkanélküliség, a pénztelenség és az alacsony keresetek, illetve a kilátástalan jövő-problémák, amelyeket az adott időszak gazdasági nehézségei határoztak meg. Mindhárom vizsgálat egyik központi kérdése volt, hogy a különböző biográfiai eseményeket milyen korban élik meg vagy tervezik megélni az erdélyi magyar fiatalok. Megtudjuk, hogy elsősorban az individualista életesemények kerülnek a fiatalok életútjának korábbi szakaszába, ebből is kiemelkedik az első szexuális tapasztalat megszerzése. A lányok esetében a szélsőséges alkoholfogyasztás kipróbálása kerül jelentősebb mértékben előtérbe, míg a férfiak esetében a szülőktől való függetlenedés. A házasságkötés mindkét nem esetében jelentősen kitolódik, míg 2001-ben a fiatalok 25 éves koruk után készültek házasodni, ez 2013-ra majdnem 26 éves korra halasztódik, viszont az első komoly kapcsolat kialakítása és az állandó partnerrel való együttélés előbbre hozódik, és az is érdekes tény, hogy a fiatalok egyre inkább előnyben részesítik a házasság előtti együttélést. A formális oktatásból való kikerülés, illetve a szakmai végzettség megszerzése is későbbre tolódik, elsősorban a lányok terveznek tovább tanulni, mint 2001-ben. Az erdélyi magyar fiatalok értékpreferenciáiban kis változásokat lehet csak megfigyelni. Ennek alapvető okát a szerzőpáros abban látja, hogy „a kutatások során mért értékek esetében kiemelkedő az irányukban pozitívan viszonyulók aránya, a család, a jövedelem, a munka, a barátok, a szabadidő, a műveltség egyaránt fontos az egyének életében” (15. o.). Érdekes megállapítás az is, hogy jelentősen csökken a nem dohányzó fiatalok aránya, ezzel szemben nő azoknak az aránya, akik kipróbálják az alkoholt, viszont a rendszeresen alkoholt fogyasztók arányában nincs változás. A migrációval kapcsolatos témakörben is változások következtek be, mind érintettség, mind személyes tapasztalat tekintetében (2013-ban 13 százalékuknak a háztartás tagjai közül valaki épp külföldön tartózkodott, míg 2001-ben ez csupán 7 százalék volt), viszont a külföldön való letelepedést fontolgatók aránya nem változott 2008-hoz képest, elsődleges célországjuk Magyarország, ezt követi Németország, illetve az Egyesült Királyság. A fiatalok legnépszerűbb szabadidős tevékenységei a tévézés, a rádióhallgatás, a barátokkal való együttlét, a sportolás, az újságolvasás, a bevásárlás, kávézók és bárók látogatása. A fiatalok nyelvhasználatával kapcsolatosan megtudhatjuk az írásból, hogy a magyar anyanyelvű fiatalok túlnyomó többsége saját bevallása szerint beszéli valamilyen szinten az ország nyelvét, és nőtt azoknak az aránya, akik a polgármestei hivatalokban kizárólag a magyar nyelvet használják, viszont azoknak az aránya is emelkedett akik román nyelven rádióznak. Nagyon érdekes megállapításokat olvashatunk a fiatalok etnikumközi viszonyokról kialakított véleményéről, ezen „fiatalok mintegy fele gondolja úgy 2013 áprilisában, hogy a románok és a magyarok között konfliktusos a kapcsolat az országban, egynegyedük együttműködési viszonyt lát, másik negyedük szerint pedig kölcsönös érdektelenség jellemzi a román–magyar viszonyt”, erre a fel erősödő negatív megítélésre a szerzőpáros magyarázatot is ad, „az adatfelvételt övező periódus-

ban hangsúlyosan mediatisált „székely zászló ügy”, illetve a „trikolóros hajpánt ügy”, és általában a március 15-i magyar nemzeti ünnep kapcsán felmerülő feszültségek számlájára írható” (20. o.). A politika a fiatalokat csak kismértékben érdekli, viszont az előző mérésekhez képest minimálisan nőtt a részvételi szándék.

Összegezve: mindkét kötetről elmondható, hogy olvasmányos, igényes alkotás, nem csupán pillanatképekben írják le az erdélyi magyar fiatalokat, hanem tágabb kontextusba helyezve, összehasonlítva időben és térben, magyarázatokat is adva a különböző alakulásokra, hogy olvasó minél pontosabb képet kaphasson.